

GENERAL PSYCHOLOGY AND PSYCHOLOGY OF PERSONALITY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-474-0-1>

THE ROLE OF FAMILY UPBRINGING IN SHAPING INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL TRAITS DURING ADOLESCENCE

РОЛЬ ОСОБЛИВОСТЕЙ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ В ФОРМУВАННІ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Kolomoiets N. Yu. **Коломоєць Н. Ю.**

*Practical Psychologist
Municipal Preschool Educational Institution
№ 230 of Kryvyi Rih City Council
“Lastivka”
Kryvyi Rih, Ukraine”*

*практичний психолог
Комунальний заклад дошкільної освіти
№ 230 Криворізької міської ради
«Ластівка»
м. Кривий Ріг, Україна*

Сучасні кризові процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, негативно впливають на психологію людей, породжують тривожність і напруженість, озлобленість, жорстокість і насильство. Важкий економічний та воєнний стан в країні привів наше суспільство до серйозних труднощів і внутрішніх конфліктів. Тривожним симптомом є зростання неповнолітніх з девіантною поведінкою, що виявляються в асоціальних діях. Професійний інтерес психологів до різних видів і рівнів змін особи неповнолітніх і їх характерологічних особливостей дуже високий і стійкий багато років. Про це свідчить спрямованість і кількість робіт, присвячених проблемі сімейного виховання.

Дослідження впливу виховання і сімейних відносин на становлення агресивної поведінки дітей показало, що існує прямий взаємозв'язок між покараннями, доганами, відсутністю заохочень, з одного боку, і батьківськими установками на неприйняття дитини в цілому – з іншого [1].

Актуальність теми. Виховання підростаючого покоління повинне мати домінуючу роль в житті розвитку суспільства. З кожним роком зростає кількість дітей, яким поставлений діагноз якого – небудь нервового захворювання. За даними досліджень А. І. Захарова, до закінчення молодшої школи здорових дітей менше половини. Причини такого явища криються не тільки в складній соціальній обстановці. Більшість батьків просто не звертають уваги на перші ознаки виникнення конфліктів в сім'ї, а також внутрішніх конфліктів або нервових розладів у своїх дітей [6].

Сучасні батьки стараються, якомога раніше перекласти виховання власної дитини на дитячі установи, займаючись власною кар'єрою і власним життям. Тому проблема виховання підростаючого покоління на даному етапі розвитку суспільства актуальна унаслідок малої обізнаності батьків про нові методи і прийоми виховання, про створення таких умов в яких дитина відчувала себе необхідним суспільству, сім'ї, самому собі. В підлітковому віці провідною діяльністю є інтимно – особистісне спілкування, а в юнацькому – навчально – професійна діяльність [3].

Об'єктом дослідження визначили особливості сімейного виховання в юнацькому віці.

Предметом дослідження – особливості зв'язку між сімейним вихованням та індивідуально – психологічними якостями юнаків та дівчат.

Гіпотеза – характер сімейного виховання впливає на формування окремих індивідуально-психологічних якостей в юнацькому віці.

Мета роботи – дослідити зв'язок між особливостями сімейного виховання і індивідуально-психологічними якостями в юнацькому віці.

Наукова новизна на основі проведеного теоретичного аналізу та емпіричного дослідження нами були виявлені особливості сімейного виховання, які впливають на психологічні якості особистості.

Дослідження було проведено серед учнів 11-х класів Криворізького обласного ліцею (КОЛЛЯ). Вибірка склала 49 осіб.

У дослідженні ми використовували методики, кожна з яких є стандартизованим опитувальником – самозвітом: опитувальник діагностики агресії та тривожності Басса-Даркі; шкала самооцінки тривожності Ч. Д. Спілберг; методика вивчення самооцінки, самодіагностика сімейного стану; опитувальник батьківського ставлення, розроблений А .Я. Варгой і В. В.Століним; тестова методика «Чи знають дорослі юнацьку психологію?» - Є. Х. Рогов [5]. Крім того в рамках поставленого завдання за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона було розраховано декілька кореляційних матриць, які розкривають зв'язок між деякими особливостями сімейного виховання та індивідуально-психологічними якостями старшокласників.

У результаті було виявлено ряд вікових психологічних якостей та визначено особливості виховання, які з них витікають, а саме:

1. Звертає на себе увагу те, що навіть середні показники за шкалами агресивності вищі за діагностичний поріг (55%).
2. Нами було виявлено парадоксально високий рівень відторгнення, що є виявом більш загальної закономірності «конфлікт поколінь».

Закономірним є низький рівень кооперації у поведінці. При високому рівні відторгнення наявність кооперації як рівноправної співучасниці життя і діяльності стає проблематичним.

За результатами дослідження зв'язки спостерігаються за такими показниками:

Відторгнення-образ. Виявлений нами позитивний зв'язок ($r=0.31$) між цими змінними визначається нами як цілком закономірний. Не прийняття батьками своєї дитини може приводити до образи на батьків як природної реакції та засобу зворотного зв'язку і протидії з боку дитини. З часом ця ситуативна поведінка може генералізуватися та перетворитись на стійку психологічну якість дитини.

Кооперація – нервово-психічне напруження. Зростання рівня кооперації відповідає зменшенню рівня нервово-психічного напруження.

Кооперація – агресія вербальна. Зростання рівня кооперації відповідає зниженню рівня вербальної агресії ($r= - 0.37$). Вербальна агресія як один із виявів загальної агресії виявляється найбільш чутливою до кооперації в сім'ї.

Симбіоз – агресія вербальна. Зростання рівня симбіотичних стосунків у сім'ї відповідає зниженню рівня вербальної агресії ($r= - 0.28$)

У всіх сучасних дослідженнях вважається обов'язковим урахування гендерного фактору. Ми задалися питанням, чи будуть зберігатися виявлені зв'язки, якщо ми розділимо вибірку за статтю на окремі групи та проаналізуємо їх результати окремо.

Показовою є різниця між хлопцями та дівчатами щодо спрямованості зв'язку між симбіозом та почуттям провини (0,43 і -0.47 відповідно). Симбіотичні стосунки знижують почуття провини у дівчат, але підвищують його у хлопців.

Також показовою є різниця у зв'язку між інфантилізацією та нервово-психічним напруженням (хлопці - 0.21, дівчата -0.44).

Отримані результати свідчать також про певну різницю у сприйманні сімейних стосунків серед юнаків та дівчат.

Таким чином, на основі проведеного теоретичного аналізу та емпіричного дослідження було виявлено зв'язок між особливостями сімейного виховання та формуванням агресивних реакцій у юнацькому віці. Подальші дослідження можна здійснювати у напрямку більш глибокого розуміння механізмів та закономірностей їх взаємодії. Отримані результати можуть бути враховані при розробці психокорекційних та профілактичних заходів, а також для надання рекомендацій педагогам та батькам.

Таблиця 1

Показник	Загальний	Юнаки	Дівчата
Відторгнення-образа	0.31*	0.55**	0.13
Відторгнення-особистісна тривожність	0.16	0.47*	-0.14
Відторгнення-загальна агресія	0.15	0.46*	-0.09
Кооперація-нервово-психічне напруження	0.39*	-0.13	0.61***
Кооперація – вербальна агресія	-0.37*	-0.17	-0.42*
Симбіоз-нервово-психічне напруження	-0.2	-0.51*	0.08
Симбіоз- ТСС-тривога	-0.13	0.37	-0.54**
Симбіоз- почуття провини	-0.06	0.43	-0.46*
Іфантилізація-нервово-психічне напруження	-0.2	0.21	-0.44*
Знання юнацької психології-вербальна агресія	0.16	-0.08	0.41*
Знання юнацької психології-фізична агресія	0.22	0.06	0.38*
Знання юнацької психології- ворожість	0.17	-0.02	0.42*

*- $p=0.05$; **- $p=0.01$; ***- $p=0.001$

Література:

1. Bandura A. Social cognitive theory. Annals of child development. Ed. by R. Vasta, Greenwich, CT, 1986. 60 p.
2. Битянова М.Р. Організація психологічної роботи в школі. Київ, 2000. 298 с.
3. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднічук та ін. Київ, 2009. 400 с.
4. Є.І. Рогова Настільна книга практичного психолога. Робота психолога з дорослими. Харків, 2012. 688 с.
5. Психологія розвитку особистості у підлітковому та ранньому юнацькому віці. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.О. Гончарова, Ю.Л. Горбенко, Ю.І. Калюжна, В.А. Лаврінченко, М.М. Мельничук, О.Г. Мирошник, Н.М. Мишко, В.Ф. Моргун, Л.Г. Перетяцько, М.М. Рева, К.В. Седих, М.М. Тесленко, І.Г. Тітов, Т.Є. Тітова, А.С. Харченко, Н.О. Чайкіна, Т.А. Яновська; за ред. К.В. Седих. Полтава, 2018. 342 с.
6. Фіцула М.М., Парфанович І.І. Відхилення у поведінці неповнолітніх: шляхи їх попередження та подолання. Київ, 2008. 432 с.